

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1998, 18e jaargang nr. 2

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1998, 18e jaargang nr. 2

Bij de voorpagina

„Tûike sjprynge“.

Voorwoord redactie

Dat "Gronsveld" een bekende naam in Delft is, wist u al. Maar wist u ook dat "Reijckholt" een bekende naam in IJsland is? Ik wist het ook niet, maar Jan Weertz wist het wel. Er zijn zelfs twee plaatsen in IJsland die ongeveer op Rijckholt lijken. Dat heeft overigens niets met bisschop Gijsen te maken, ook al is die bisschop van Reijckjavik.

In de Sahara is er een plaatsje dat Kerkrade heet (Dat weten ze in Kerkrade niet eens).

"What's in a name"

Er waren eens twee boerenjongens, die de eigenaardige gewoonte hadden om uien te aaïen. Ze werden in het dorp dan ook de "uieaaïers" genoemd. Nu hadden ze beiden van hun vader een ooi cadeau gekregen voor hun verjaardag. Omdat oïen erg veel op elkaar lijken, besloten zij de oïen te kenmerken. Dat deden ze als volgt. De ene "uieaaïer" bond zijn ooi een halsband om, waarin hij een papagaaïeï had ingenaaid, de andere "uieaaïer" bond zijn ooi een halsband om, waarin hij een kraaïeï had ingenaaid. Er waren nu twee duidelijk van elkaar te onderscheiden oïen: de "papagaaïeïoï" en de "kraaïeïoï". Niemand kon zich meer vergissen. De jongens zelf leken trouwens ook erg veel op elkaar. Eigenlijk waren ze alleen maar te herkennen aan hun ooi.

En zo heette de ene al gauw de "papagaaïeïoïuieaaïer" en de andere natuurlijk de "kraaïeïoïuieaaïer".

Er bestaat in het Nederlands bij mijn weten geen woord waarin meer dan 16 klinkers achter elkaar voorkomen, en ik heb het zelf verzonnen.

Nu u.

Plezerige kërmes.

De redactie

M'n loods

Ich sjaof, ich baor, ich drij
al jaore ién dis loods.

Ich doon 't mêt vèul leefde
want ich doon 't vuur get goods.

Ich doon 't vuur de keender van m'n keender,
ich doon 't vuur de keender van m'n keender.

Ich heb mêt mién gerèidsjap
al hiel get sjoens gemak.

Ich been get aon 't mäoke
de koffie dreenk ich sjtrak.

Ich doon 't vuur de lûij dy nao mich koëme,
ich doon 't vuur de lûij dy nao mich koëme

Es ich hié aon de geng been
daan veul ich mich vief en joonk.
En gruutsj es m'n oûsker mêttrék
eker veer jaor mêt de Broonk.
Want ich wêl 't vuur 't naogesjlach bewaore,
ich wêl 't vuur 't naogesjlach bewaore.

Soms wôrd 't mich get vèul
en daan goej ich 't debié neer.
Daan gaon ich nao 'nne kaffee
en dreek e päor pôt beer.

Meh daan deenk ich weer aon de keender van m'n keender,
daan deenk ich weer aon de keender van m'n keender.

Uit: „Sjuul & zaank”.

Kat-uilen

De steenuil heeft veel streeknamen.

In het Gronsvelds dialect wordt hij "katûil" genoemd vanwege zijn waarschuwingsroep. Een luid "kwiejoe", dat veel lijkt op het geluid van een agressieve kat.

De steenuil is de kleinste van alle in Nederland voorkomende soorten en tevens de luidruchtigste. Vooral in de periode maart tot en met juni laten ze vaak hun territoriumroep horen. Een langgerekt, iets oplopend "kuuùp" is dan reeds van ver te horen. De bewoners van de "Pötsjtèg" zullen deze geluiden vertrouwd in de oren klinken want ik weet niet anders dan dat er jaar na jaar steenuilen in de ruïne bij het kasteel broeden. Zelfs tot in de "Sjnyderssjtèg" is hun geroep duidelijk hoorbaar.

Het territorium van de steenuil is niet groter dan 2 à 3 hectaren en is bij voorkeur een halfopen parklandschap of hoogstamboomgaard. In ruige natuurgebieden en bossen zullen we de steenuil vergeefs zoeken. Dit heeft alles te maken met de manier van jagen op zijn belangrijkste prooidieren, zoals muizen, slakken, kevers en regenwormen die hij laag boven de grond vliegend bij verrassing probeert te vangen. Deze jachtmethode is er tevens de oorzaak van dat veel steenuiltjes op ons steeds drukker wegennet verongelukken en dat jonge uiltjes vaak in prikkeldraad vliegen. Zelf heb ik dat twee keer gezien. Eenmaal hing het uiltje, zwaar verminkt aan een oog in de prikkeldraad.

Het doet dan zeer als je zo een jong beestje uit zijn lijden moet verlossen.

Steenuilen zijn holenbroeders en maken geen nest.

Holen in bomen hebben de voorkeur maar in de ENCI-groeve broedt al jaren een paartje in een holte in de mergelwand en soms wordt ook wel een verlaten konijnenhol tot nestplaats verkozen. Nadat het paartje steenuilen een geschikte nestholte heeft gevonden, volgt vanaf half april het eerste ei. Om de andere

dag wordt er een ei aan toegevoegd totdat een legsel van 4 tot 6 eieren compleet is. De eieren zijn vrijwel rond en wit. Zodra het eerste ei gelegd is, begint het vrouwtje met broeden en vanaf dat moment zal ze slechts sporadisch het nest verlaten om op jacht te gaan. Tijdens de broedtijd is ze voor het grootste deel van haar voedsel afhankelijk van het mannetje. Na 28 dagen komt het oudste ei uit en dan om de andere dag gevolgd door de overige eieren. Het kan dus voorkomen dat tussen het oudste en het jongste uilskuiken 10 tot 12 dagen verschil zit. Slechts in jaren dat er voldoende voedselaanbod is, zal het hele legsel uitvliegen. Meestal verhongeren de jongste diertjes en dienen dan zelf als voedsel voor de oudere kuikens. In de natuur gaat niets verloren.

Van zonsondergang tot zonsopgang is het mannetje op zoek naar voedsel. Zodra de jongen groot genoeg zijn, gaat ook het vrouwtje mee op jacht. Tot de prooidieren behoren veld- en woelmuizen, insecten, regenwormen, mollen, kikkers en vogels zoals jonge spreeuwen en merels. Ook komt het voor dat steenuilen, die op een boerenerf wonen, zich 's nachts te goed doen aan de daar wonende boerenzwaluwen.

Voor dit zo nu en dan roven van een vogeltje wordt de steenuil door moeder natuur wel gestraft. De steenuil zit overdag graag in de zon. Wordt zo een zonnende uil door andere vogels ontdekt, dan wordt hij net zo lang geplaagd totdat hij weer in zijn hol verdwijnt. Zijn aantrekkingskracht op andere vogels wordt in Zuid-Europese landen op gruwelijke wijze uitgebuit. Zuid-Europeanen zijn van oudsher verzot op het eten van zangvogeltjes en om die te vangen gebruiken ze de steenuil als lokvogel.

Zodra de uilskuikens twee weken oud zijn, maken ze een duidelijk hoorbaar sissend geluid. Op deze manier maken ze hun ouders duidelijk dat er brood op de plank moet komen. Dreigt er in de buurt van het nest onraad dan zullen de altijd waakzame ouders hun kroost door middel van hun waarschuwings-roep tot stilte manen.

Na 3 tot 4 weken verlaten de steenuiltjes voor het eerst het nest. De gelukkigen onder ons die dit moment ooit hebben mogen meemaken, zullen zich de clowneske capriolen van de uiltjes zeker herinneren. Alle nieuwe indrukken die de uiltjes op hun eerste verblijf buiten het nest opdoen, proberen ze te verwerken. Steenuilen kunnen, evenals alle overige uilensoorten, niet

met hun ogen draaien. Wel kunnen ze hun kop bijna 360° draaien. Dit veroorzaakt bij deze jonge uiltjes heel wat heen en weer en op en neer bewegen van hun kop. Daarbij moeten we ons ook nog realiseren dat steenuiltjes verziend zijn. Om dus de afstand tot een voorwerp goed te kunnen schatten, maken ze met hun kop ook nog bewegingen naar voren en naar achteren. Bij al deze bewegingen staan ze de ene keer uitgestrekt en loodrecht op hun poten, de andere keer hangen ze ver naar links of naar rechts. En dat alles gebeurt dan in hoog tempo en met zijn alle tegelijk. Uiltjes die de eerste dagen buiten de nestholte verblijven maar nog niet kunnen vliegen worden ook wel takkelingen genoemd.

Na enkele dagen worden deze takkelingen moediger en gaan voor het eerst op de wieken. Hun verenkleed is dan verre van compleet en hun vleugels zijn nog lang niet volgroeid. Toch wagen ze de sprong in het diepe en komen meestal in het gras terecht. Lopend zoeken ze dan de dichtstbijzijnde boom op en klimmen met hun scherpe klauwtjes tegen de stam omhoog. Van hieruit vliegen ze dan weer terug in de richting van de boom waar de nestholte zit. Bij iedere vlieg poging leert de jonge steenuil beter vliegen en na enkele dagen is hij in staat om van boom tot boom te vliegen. Zo komt het voor dat de jonge steenuilen zich binnen het territorium verspreiden en door middel van hun sissend geluid hun ouders duidelijk maken waar ze zitten. Nog ongeveer een maand worden ze door hun ouders verzorgd. Zodra ze in staat zijn om voor hun eigen kostje te zorgen, worden ze uit het ouderlijk gebied verjaagd en dienen ze op zoek te gaan naar een eigen territorium en een, steeds moeilijker te vinden, nestholte.

Vooraf door de schaalvergroting in de landbouw, het rooien van veel hoogstamboomgaarden en het kappen van knobomen zijn veel belangrijke broedlocaties van de steenuil verdwenen. In 1970 waren er in Nederland nog ± 8000 broedpaartjes. Inmiddels is dit aantal gedaald tot minder dan 4000. Naar schatting broeden er nog een kleine 250 paren steenuilen in het Mergelland en er zijn geen aanwijzingen dat de achteruitgang is gestopt.

Door gebrek aan geschikte nestholtes is de steenuil gedwongen meer de menselijke bewoning op te zoeken. Zo komt het steeds vaker voor dat steenuilen in schoorstenen verzeild raken. Als ze geluk hebben, worden ze door de bewoners ontdekt en komen ze met de schrik vrij. Je zou denken dat zo'n uiltje van een dergelijke ervaring leert, maar bij de gebroeders Hartman overkwam het een hardleers steenuiltje tot drie maal toe!

Ook bij de familie Pittie aan de Oeslingerstraat zag een steenuil de schoorsteen voor een nestholte aan. Deze uil was zo fortuinlijk om niet het kanaal van de verwarmingsketel te kiezen maar het beluchtungskanaal. Jof en Elly hoorden wel iets, doch konden in eerste instantie niets ontdekken. Pas een dag later, toen Jof op de vloer van de verwarmingskelder uitwerpselen vond en op onderzoek uitging, werd het uiltje ontdekt. Hij stopte het in een leegstaande kast en belde mij op. Even later, nadat ik enkele foto's had genomen, kreeg hij of zij weer de vrijheid.

Door middel van een nestkastenproject van de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen (IKL) wordt getracht om het tekort aan oude boomholtes te compenseren. Het project is onderdeel van het Beleid Soortenrijkdom Mergelland van de provincie.

Zo zijn dit voorjaar door diverse lokale natuurverenigingen, verspreid over het gehele Mergelland en onder supervisie van het IKL, ongeveer 450 nestkasten geplaatst. De kasten zijn opgehangen in geschikte broedbiotopen. Het

De steenuil. Weinig meer dan een hand vol.

vergroten van de nestgelegenheid kan een belangrijke stap zijn om een nog verdergaande achteruitgang te stoppen.

Ook onze sectie natuur ontving het verzoek om mee te doen aan dit nestkastenproject. Het spreekt voor zich dat wij op dit verzoek zijn ingegaan en we hebben na een zorgvuldige selectie een achttal geschikte boomgaarden gevonden. Van alle eigenaren kregen we toestemming en eind februari hebben we de kasten geplaatst. De verwachting is dat vanaf het volgende broedseizoen enkele kasten bewoond zullen zijn. Het kan dus even duren voordat jonge en zwervende steenuilen de nestkasten ontdekt hebben.

Stenuilen zijn erg honkvast. In St. Geertruid aan de Julianaweg nr.3, zag ik voor het eerst in de winter van 1993 een steenuil op de schoorsteen zitten.

Overdag!

Enkele dagen later zat hij er weer. Nadien heb ik die winter het uiltje nog vaak op dezelfde plek zien zitten. Hij zat steeds in het midden van de schoorsteen, het warmste plekje. De verbrandingsgassen deerden het uiltje absoluut niet, want ook de vier volgende winters zat de steenuil op zijn vertrouwd adres. Wellicht zonder dat de bewoners het ooit gemerkt hebben.

Hub. Reumers

Kasteel Gronsveld

In 1830 werd op de restanten van een 16e-eeuws kasteel een neo-classicistisch gebouw opgetrokken. Dat gebouw werd in 1880 ingrijpend verbouwd tot het huidige kasteel Gronsveld. De geschiedenis van dit kasteel gaat terug tot de 11e eeuw.

Het gebouw

Eén van de oudste bronnen vermeldt het bestaan van een zekere Herman van Grueles in het jaar 1063. Hij zou, uit het Voerense afkomstig, rond 1068 op de van de (Duitse) keizer van het Heilige Roomse Rijk als leen verkregen heerlijkheid een donjon, een weertoren, hebben opgericht. Deze weertoren is in de loop der tijd uitgebouwd tot een vesting, zodat in de 13e eeuw een walmuur een doorlopende verbinding met twee hoektorens vormde, waarvan de zuidelijke een nu nog gedeeltelijk bestaande bastionachtige ronding is. Deze burcht had flinke afmetingen, niet evenredig met het strategische belang en de beperkte van de heerlijkheid. Restanten van deze bebouwing vormden de grondslag van de herbouw van de jaren 1594-1595. De door brand zwaar beschadigde middeleeuwse burcht werd vervangen door een prettiger bewoonbaar renaissance-kasteel, het "bâtiment seigneurial de Gronsveld".

De oudst bekende afbeelding van dit kasteel is een detail op een tekening van de Amsterdammer Josuah de Grave uit 1670, die zich bevindt in het stadsarchief van Maastricht. [Afbeelding 1: Gezicht op Gronsveld vanaf Heugem] Authentieke afbeeldingen van latere datum ontbreken; wel zijn er van de hand van de Maastrichtse heelmeeester Van Gulpen (1792-1862) geromantiseerde schetsen bekend van het kasteel, zoals dat er rond 1790 [Afbeelding 2: Château de Gronsveld en 1790] zou hebben uitgezien. Deze aquarellen zijn echter pas in het midden van de 19e eeuw ontstaan waarbij van Gulpen zich baseerde op

Château de Gronsveld de 1790.

overleveringen. Gelet op enkele feitelijke onjuistheden in deze plaatjes, mag aan de getrouwheid van deze geen bewijs worden afgeleid. Niettegenstaande dat kan uit de beschikbare documentatie in combinatie met de nog aanwezige resten afgeleid worden dat het kasteel een imposant geheel was, rechthoekig van opzet tussen vier zware, ronde hoektorens, en omgeven door hoofdzakelijk droge grachten -gezien zijn ligging op de drempel van het tweede Maasterras niet verwonderlijk. Over de ligging van de toegang tot het kasteel zijn de bronnen strijdig of deze oostelijk, vanuit het dorp, of westelijk, vanuit de Broek was gesitueerd. Uit een plattegrond van omstreeks 1830 is op te maken, dat de toegang waarschijnlijk via een uit de oostelijke walmuur uitspringende torenvormige poortpartij verliep, een voor de hand liggende toegang vanaf de reeds in Romeinse tijd in gebruik zijnde heerbaan, de huidige Rijksweg. Dit is in overeenstemming met de tekening van De Grave. Gezien de geaccidenteerdheid van het terrein aan de westelijke zijde is de op de schetsen van Van Gulpen uitgebeelde situatie met een brug over een waterhoudende gracht slechts mogelijk als de oost-west richting is omgedraaid. Zeker is, dat de noordelijke en een gedeelte van de oostelijke en westelijke vleugels van dit kasteel twee verdiepingen hoog opgetrokken waren; aan de overige zijden zouden de economiegebouwen zoals de stallen en schuren een plaats gevonden

hebben tegen de hoge weermuren van baksteen met speklagen. De gebouwen hadden aan de buitenzijde een vrij strak uit mergelblokken opgetrokken uiterlijk. Aan de binnenzijde omsloten bakstenen gevels met geblokte natuurstenen kruiskozijnen een ruime cour. Het gebouw diende vanaf het begin van de 17e eeuw niet meer tot permanent verblijf van de toenmalige heren. Daardoor kon in 1634 een troep avonturiers onder leiding van een zekere Theodoor Cau(wen)berg de vrijwel onbemande vesting kon overrompelen, en gedurende enige tijd als uitvalsbasis voor plundertochten gebruiken. Om aan deze plundertochten een einde te maken trokken Luikse en Akense troepen op voor een belegering van het kasteel. Na een dag beschieting met vier kanonnen waren dusdanige bressen in het verouderde vestingwerk geslagen, dat het kasteel de volgende dag stormenderhand kon worden genomen, waarbij de gehele bezetting over de kling werd gejaagd. Dit gebeurde in de tijd dat Justus Maximilianus van Bronckhorst-Batenburg heer was. Mogelijk heeft deze veldmaarschalk in dienst van de Duitse keizer zich persoonlijk met deze belegering bemoeid. Het zwaar beschadigde kasteel werd slechts provisorisch hersteld.

Gaandeweg de 18e eeuw vervalt het kasteel zienderogen en na de Franse confiscatie van het graafschap in 1801 worden de restanten in 1808 verkocht aan speculanten uit Visé. In 1825 kwam het in bezit van de Maastrichtenaar Cruts, die in 1827 de nog aanwezige bruikbare bouwmaterialen verwijderde (een gedeelte was door dorpsbewoners al ten eigen behoeve weggehaald), en die bouwval in 1833 doorverkocht aan de familie Gadiot. Een steendruk van de hand van de in deze streken actieve kunstenaar Albert Schaepkens geeft een vermoedelijk waarheidsgetrouw beeld van de deplorabele toestand waarin het bouwwerk toen verkeerde. *[Afbeelding 3: Voormalig kasteel in 1830]*

Op de noordoostelijke restanten van het kasteel werd toen een neoclassicistisch landhuis opgetrokken van met mergel bekleed veldbrandstenen muurwerk. De onderbouw bestond uit de gewelven van het oude kasteel (tot 3m dik massief mergel) en bevatte in de grote kelders onder andere dienstvertrekken, keukens en bijbehorende ruimtes. De ingang van het woonhuis bevond zich op de eerste verdieping aan de westzijde, bereikbaar via een brede natuurstenen trap. Daaronder was de dienstingang voor de begane grond. De orangerie in zijn huidige toestand ontbrak, slechts de noordelijke muur en een gedeelte van de noordwestelijke hoektoren waren aanwezig. Het gehele perceel bestond uit dit huis omringd door een smalle lap grond, en de toegang tot het terrein bevond zich

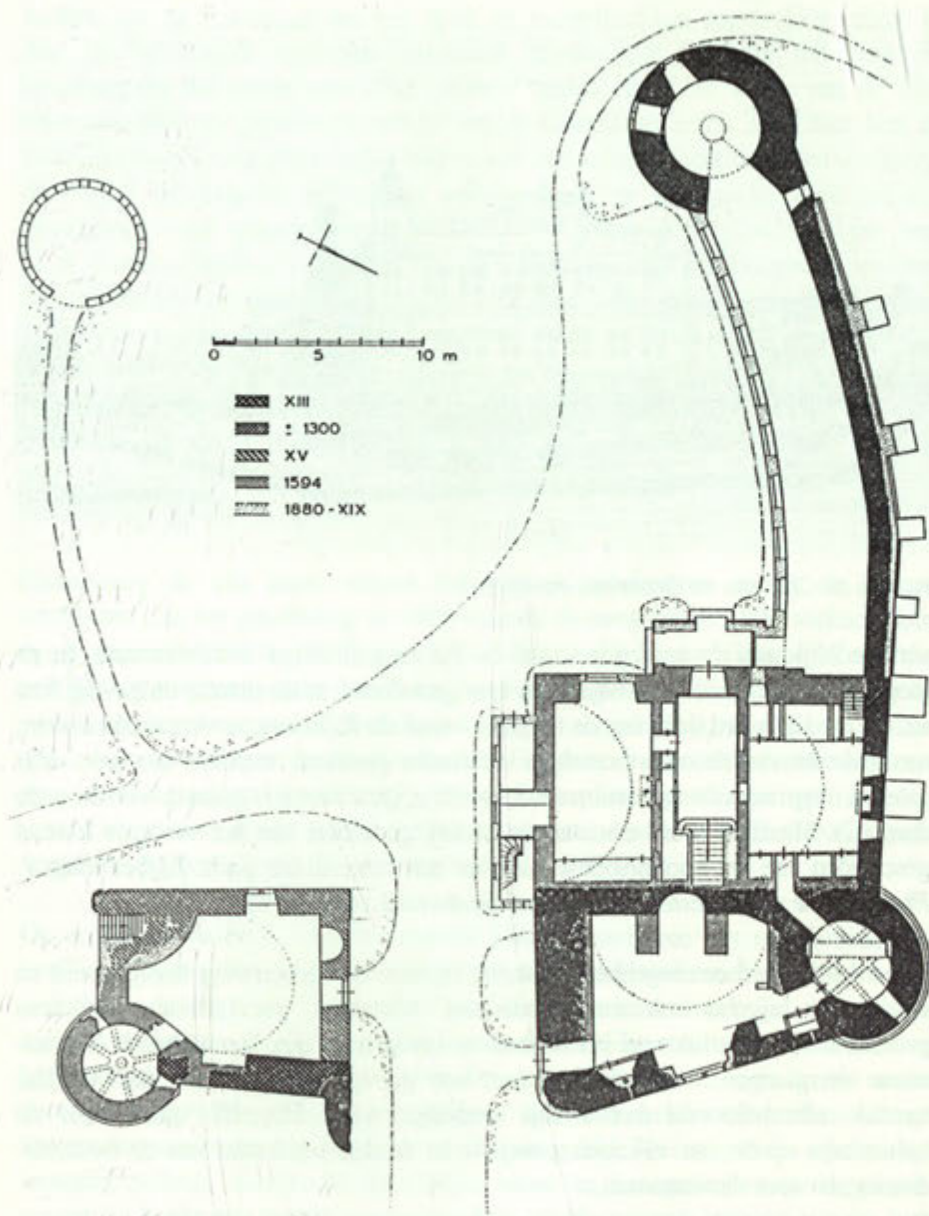

Ruines de Château de Gronsveld en 1800.

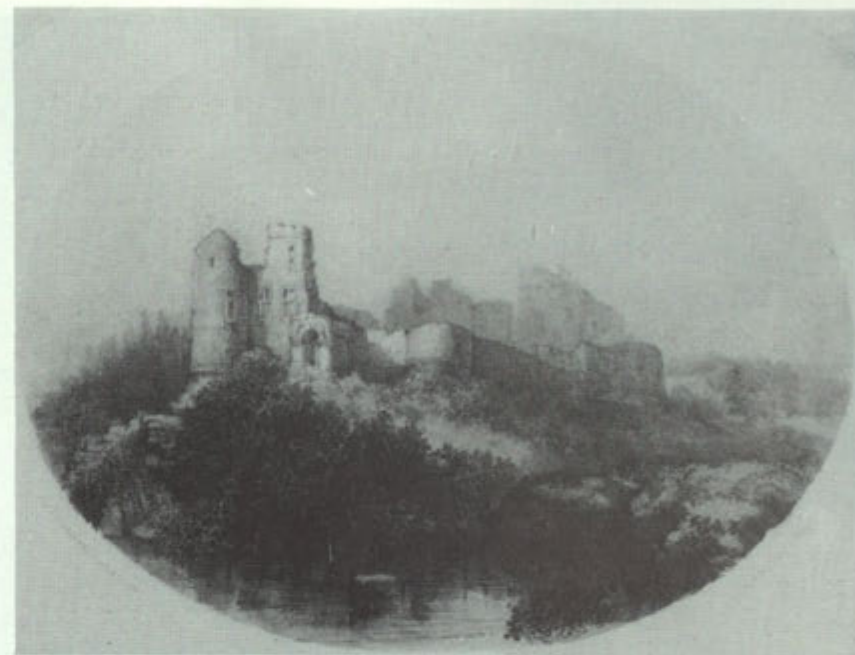
vermoedelijk aan de zuidzijde vanaf de Putsteeg (huidige Stationsstraat). In de loop der jaren breidden de eigenaren hun grondbezit in de directe omgeving fors uit. In die tijd werd ook, om de toegang vanaf de Rijksweg te vergemakkelijken, een gedeelte van de oude oostelijke weermuur gesloopt, inclusief een juist daar gelegen uitspringende walmuurtoren (waarin opgenomen een gedeelte van de oude donjon?). Hierdoor werd één van de oudste gedeelten van het vroegere kasteel gescheiden van het hoofdgebouw en is nu een ruïne in het park. *[Afbeelding 4: Plan van de grondvesten van kasteel Gronsveld. (tek. 1950)]*

Rond 1880 werd een ingrijpende interne en externe verbouwing doorgevoerd en werden de bijgebouwen van het kasteel: koetshuis, poortgebouw en hoeve gebouwd. Het uiterlijk van het kasteel verkreeg toen zijn kenmerkende Victoriaanse verrijkingen: vier arkeltorentjes, een getrapte topgevel en een afgeplat tentdak, alle bekroond met sierlijk smeedijzerwerk. Hetzelfde geldt voor de balustrades op de dan voltooide orangerie en de drie bordessen van de woonverdieping, en voor de wintertuin.

Bij rond deze tijd in het aangrenzende weiland uitgevoerde werkzaamheden werden overigens de overblijfselen van twee Romeinse graven daterend uit de 2e eeuw aangetroffen.

Plan van de grondvesten van het kasteel.

Voormalig kasteel in 1830.

Vanaf 1988 wordt het kasteel door de huidige bewoners gerestaureerd in de toestand, zoals die na de verbouwing van 1880 bestond. Daarbij wordt het park met zijn vroeg 19e eeuwse aanleg meegenomen. Terwijl in de 16e en 17e eeuw bij het kasteel een wijngaard lag, die een goed drinkbare wijn (Gronsfeldischer Gewachs) leverde, is de huidige aanplant beperkt tot een tiental druivenstokken. De laatste memorabele oogst dateert van 1993, toen de opbrengst bijdroeg aan de Réserve Spéciale, "Château Gronsfeld" ter gelegenheid van het derde lustrum van de stichting Grueles in 1995.

De bewoners

De heren van de vrije rijksheerlijkheid Gronsveld waren rijke en machtige lieden. Zo kon Jan II, gebiedend heer van 1375 tot 1386, de hertog van Brabant aanzienlijke sommen gelds lenen, maar dan wel in ruil voor verpanding van grote gebieden met de daarbij behorende opbrengsten. Zijn leen- en/of panddomein omvatte -mede door verkrijging van landen van moederszijde- het hertogdom

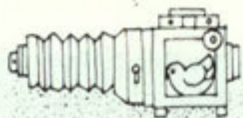
Limburg van Eijsden tot Keer, de heerlijkheid St-Maartensvoeren en het land van 's-Hertogenrade. Hij stierf kinderloos, (te Aken vermoord door afgunstige familieleden). Zijn hele vermogen ging over op zijn broer Hendrik, heer van

Rimburg, wiens kleindochter Catharina huwde met Dirk van Bronckhorst, graaf van Eberstein, Batenburg enz., telg uit een roemrijk geslacht van Gelderse houwdegens. Van 1425 tot 1719 blijft het kasteel in bezit van de rechtstreekse afstammelingen, tot ook deze tak uitsterft.

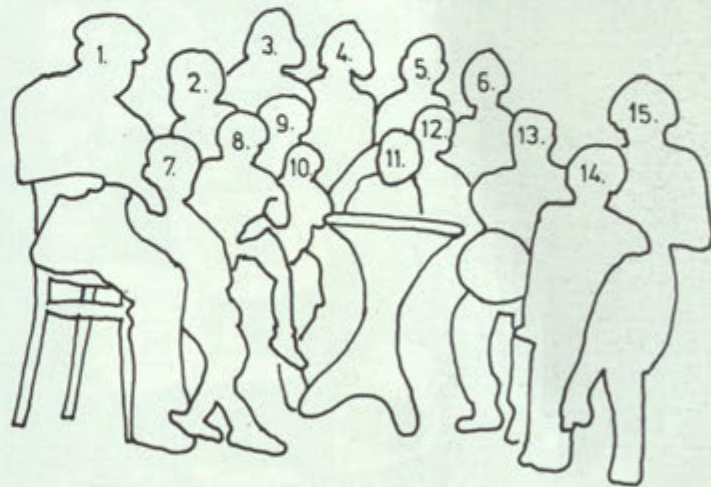
De heren van Gronsveld bezaten onder andere van oudsher de lage, middelbare en hoge rechtspraak, en het muntrecht, waarvan vaker creatief misbruik werd gemaakt.

In 1498 wordt tijdens het bewind van Dirk II, een kleinzoon van de eerste Van Bronckhorst, de vrije rijksheerlijkheid Gronsveld door Maximiliaan van Oostenrijk als rijksbaronie bekrachtigd en tussen 1576 en 1588 volgt de verheffing tot rijksgraafschap. De regerend rijksgraaf verkreeg daardoor zitting en stem in de Duitse rijksdag en was een vorst van het Duitse rijk, met alle politieke en sociale gevolgen van dien. De reeds eerder genoemde Justus Maximiliaan, graaf van Gronsveld van 1617 tot 1662, verkreeg in 1653 een plaats in de nieuw ingestelde gravenbank van de Westfaalse Kreits. Hij is de meest bekende, omdat hij in 1619 de oprichting van de schutterij St Sebastianus goedkeurde, en omdat hij tussen 1618 en 1624 de bouw van de banmolen aan de Rijksweg liet uitvoeren, zij het dat dit niet van eigenbelang ontbloot was: de boeren waren gedwongen hun graan daar tegen betaling te laten malen. [Afbeelding 5: Justus Maximilianus, Comes in Gronsveld] Justus verbleef als veldmaarschalk in deze woelige tijden slechts sporadisch op het kasteel, evenals trouwens zijn zonen en opvolgers: Otto Willem (1662-1680, die in 1682 bisschop van Münster werd en Jan Frans (1680-1719). Deze laatste, ook veldmaarschalk, was zowel de laatste gouverneur van Luxemburg (tot het einde van de Spaanse successieoorlog), als de laatste mannelijke nakomeling van de Van Bronckhorsten. Via zijn weduwe Marie Anne (geboren Von Törring Jettenbach, hertrouwd met d'Arberg Valengin) en haar dochter Marie Joséphine (in 1746 gehuwd met neef Maximiliaan Emmanuel) kwam het graafschap in bezit van het Zuid-Duitse geslacht Von Törring Jettenbach. Graaf Maximiliaan Emmanuel schijnt éénmaal een bezoek aan zijn bezittingen in Gronsveld gebracht te hebben en spoorlags teruggekeerd te zijn naar zijn hoofse verblijf in München. Van de grote omvang die het graafschap in de Middeleeuwen bezat resteerden op het einde van de 18e eeuw slechts de dorpen Gronsveld, Heugem, de helft van Eckelrade en de buurtschap Honthem.

H.M.P. Freie

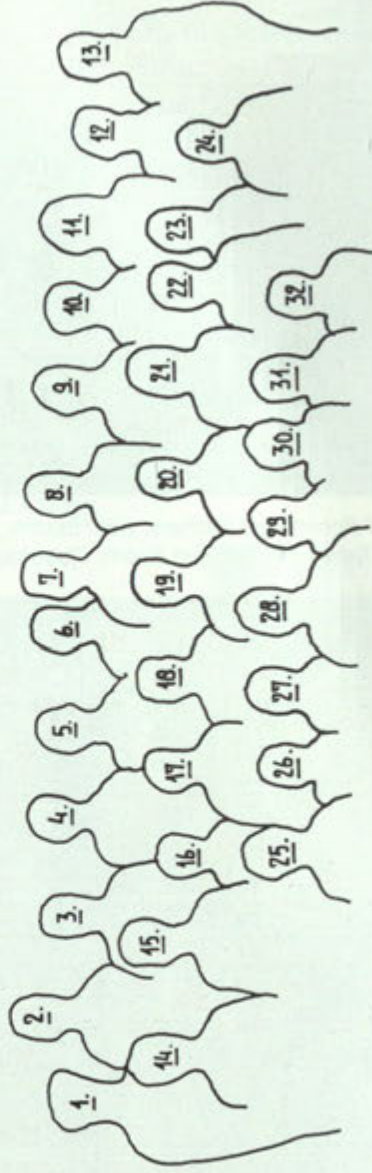
1960. Frans, Jo, Lewie Bernards.

Bij Vëus Houben. 1 Haj Willigers 2 Maria Willigers (Franckort) 3 Miet Franckort 4 meisje uit Luik 5 Zjêfke Franckort 6 Lène Franckort 7 Jean Willigers 8 Adèle Willigers 9 Clara Pardon (Willigers) 10 José Willigers 11 Gerard Fransquet 12 Josef Fransquet 13 Bernhard Franckort 14 Thérèse Willigers (Roosen) 15 Paula Pardon.

1989. Communicanties

1 Marjo Hendrix-Wolfs 2 Bart Schellings 3 Joris Scharnigg 4 Stefan van Lumig 5 Ivo Breuker 6 Bas van Soerland 7 Fons van de Weerd 8 Bianca Meij 9 Ralph Boosten 10 Rosalie Royen 11 Bernadette Plum 12 Eefke Thomassen 13 Linda Martens 14 Cindy Stal 15 Hugo Segers 16 Emiel Dassen 17 Rian van Dooren 18 Marc de By 19 Thomas Broex 20 Denise Borsboom 21 Peggy Bastiaans 22 Yvonne van de Weert 23 Solange Loyens 24 Ankie Schiepers 25 Bas Maessen 26 Anja Dassen 27 Bart Aerts 28 Maarten Gubbels 29 Peter Lemmens 30 Alex Cox 31 Patrick Jacob 32 Tim Maessen.

1954/55. Hondenclub. Achter: Zjéf Bosch, Zjéf Slichers, Bèr Haquier, Jean Mingels, Bosch (de gezèttemaan). Voor: Thehu, Zjéf van den Boorn, Roebroex (politieagent).

1950. Communicantjes. V.l.n.r. 1 Miriam Reintjens, 2 ? 3 José Pinckaers 4 Jeanne Pieters 5 Marlies Mingels 6 Jeanne Curvers 7 Mia Schrijnemaekers 8 Mia Meijs.

Geziën

Zjang Mingels bouwde in 1930 in opdracht van de gemeente de dienstwoning voor de veldwachter aan de Harmonieweg nummer 15 uit onze vorige periodiek.

Antoon van Baal en Elizabeth Mathieu waren de eerste bewoners. Daarna woonden hier achtereenvolgens: Anton Weyers en Annelies Hermsen van december 1976 tot juni 1978, Sjef Clermont en Josine Simon van juli 1978 tot februari 1980, Piet Houten en José Curfs van november 1980 tot juni 1985.

Vanaf juni 1985 woont er Jan van Baal, kleinzoon van de eerste bewoners, en Ingrid Jansen met hun kinderen Tuur en Lèneke. Door alle energie die Ingrid en Jan in woning en tuin hebben gestoken, heeft de hoek Harmonieweg-Hogeweg een alleraardigst aanzicht gekregen.

De volgende foto is de achtergevel van een woning die volgens mij niet veel mensen weten te vinden.

Sjef Caris

Kên d'r hön nog

Mathieu van 't Mejurke

Nê.

Mathijs Hubertus van den Boom (Mathieu van 't Mejurke) werd geboren te Gronsveld op 18 mei 1890. Zijn ouders waren Joannes Hubertus van den Boom en Maria Hubertina Dupont. Mathieu was de zevende van in totaal tien kinderen die uit dit huwelijk werden geboren. Zijn geboortehuis was de boerderij Rijksweg 161, tegenover café Kips, waar hij vrijwel zijn hele leven zou blijven wonen. Eerst iets over de bijnaam "van 't Mejurke". De grootvader van Mathieu, Engel van den Boom (1814-1891), werd in 1861 in café de Keizer door alle officieren, onderofficieren en overige schutten benoemd tot majoor voor het leven. Tijdens de Grote Bronk van 1855 en 1857 was hij al tijdelijk in deze functie aangesteld. Engel van den Boom bekleedde de functie van majoor 35 jaar, waarin negen Grote Bronken gevierd werden. De laatste keer in 1890, het jaar waarin zijn kleinzoon Mathieu geboren werd. Geen wonder dat er in het dorp verteld werd: "Dao es e noûw mejurke geboëre".

1914. Mathieu in militaire dienst.

1917. Nét.

Mathieu bezocht de lagere school in Gronsveld, thans de woning van Jean van Baal. Er waren slechts drie lokalen en drie onderwijzers, dus werden in elk lokaal twee klassen ondergebracht. Omdat er nog geen schoolplicht bestond, was het schoolverzuim erg hoog, vooral in de oogsttijd als veel kinderen thuis hielpen met koren binden, fruit plukken en aardappels rapen. Als gevolg hiervan waren er heel veel zittenblijvers waardoor er grote leeftijdsverschillen in één klas ontstonden. Omdat de Eerste H. Communie toen nog in de hoogste klas werd gedaan, zaten er vaak flinke kerels tussen de communicantjes. Na de lagere school ging Mathieu op de boerderij van zijn vader werken. Het was een gemengd bedrijf met fruit als voornaamste bron van inkomen. In het begin was er nog geen veiling maar werd het fruit voor de export geleverd aan de opkopers, onder meer Peusens en Spauwen. Soms werden er heel goede prijzen gemaakt. Zo brachten Basterddikke in die tijd rond f1,- per kilo op.

1934. "Aon 't breer van de Börger". Achter: Mieteke, Mène, Frans, Zjéf, Jean. Voor: Nic, Fök, Bèr.

Die kersen, geplukt zonder steel, gingen in houten vaten naar Engeland. Peren gingen in jute zakken met roggestro onder in de zak om kneuzingen te voorkomen naar Duitsland en Wallonië.

Behalve fruitteelt was er akkerbouw. Graan, aardappelen voor eigen gebruik en veevoer voor koeien en varkens, en voor het belangrijkste dier op de boerderij, het paard. Niet iedereen had trouwens een paard. Veel kleine boeren hadden een os om de kar of ploeg te trekken.

In 1914 werd Mathieu, die in 1908 was vrijgeloot voor militaire dienst, toch opgeroepen voor de landweer. Eerst was hij gelegerd in Maastricht, vervolgens in Oldenbroek, Breda, Etten-Leur en tenslotte, door bemiddeling van zijn vriend Bèr Jaspars, die in Maastricht compagniescommandant was, gelukkig weer terug in Maastricht. Hij deed grensbewaking tussen Vaals en Eijsden tot aan het einde van de oorlog in 1918. Als kleinzoon van de majoor Engel van den Boorn was Mathieu natuurlijk ook bij de schutterij en wel als grenedeer. De belangrijkste feiten die hij zich uit die tijd nog herinneren kon waren de ernstige crisis binnen de "uüverighèid" in 1911 en het optreden van de voltallige schutterij in Arnhem in 1919.

1935. Grote Bronk. Voor het huis: oma met de kleinkinderen, vóór de verbouwing van de boerderij.

Op 12 februari 1925 trouwde Mathieu met Maria Anna Catharina (Nêt) Dassen, geboren in Gronsveld op 24 februari 1899. De eerste vijf jaren woonden zij achtereenvolgens in Gulpen, Sint-Geertruid en Margraten waar de eerste vier kinderen werden geboren. In 1930 keerden ze terug naar Gronsveld en gingen ze wonen in de boerderij waar Mathieu geboren was. Er werden totaal twaalf kinderen geboren, Jean in 1925, Frans in 1926 (+1973), Mieteke in 1928 (+1935), Mène in 1929, Bèr in 1930 (+1976), Zjêf in 1930 (+1930), Zjêf in 1931, Nic 1933, Er in 1934, Jeu in 1936, Miet in 1938 en Marcel in 1942.

Op 18 november 1982 had ik een gesprek met Mathieu (toen 92 jaar oud) dat op band is vastgelegd. Hij vertelde vol vuur over de goede oude tijd en hoe het mogelijk was om met weinig middelen zo'n groot gezin te onderhouden. Een boer was toen, wat betreft de opbrengst van zijn produkten, nog meer dan nu afhankelijk van het weer en de marktsituatie. Zelfs een ruime oogst met hoge prijzen wilde niet zeggen dat er dan meteen royaler geleefd werd. Men wist immers niet wat de volgende jaren zouden brengen. De boer "bewoor z'n

1943. Bèr op Max.

1949. Marcel, Er, Zjêf, Nic, (Frits en Max).

1948. Nêt aan het sokken stoppen. Links Marcel.

uerte". Men at van wat het land en het vee oprachten. Mathieu zei daarover: "Vuur lèfde van ôs èige vêt". Burenhulp in de breedste zin van het woord was even vanzelfsprekend als noodzakelijk. In de zomer werden lange dagen gemaakt en werd ervoor gezorgd dat schuur, zolder en kelder goed gevuld werden. Ze bakten hun eigen brood en vlaai, van hun eigen rogge en tarwe. Toen er nog geen elektrische molens waren, bracht Mathieu het graan naar Mesch om het te laten malen op de watermolen in de Voer.

Veel uit te gaan was er in die tijd niet. Er waren meer dan twintig cafés, maar zelden klanten. Een groot glas bier (33cl) kostte op werkdagen 4 en op zondag 5 cent. Alleen op zondag na de hoogmis liepen veel cafés een paar uur vol. Dan werd er gekaart en werden de laatste nieuwtjes uitgewisseld. Alleen met bronk en kermis kwamen er ook vrouwen in het café. Dan werd er gedanst op de muziek van een accordeon of een klarinet, waarvoor de muzikant per dans van elke danser een paar centen kreeg. Carnaval beperkte zich tot enkele verklede mannen die op dinsdag (vastelaovend) in groepjes enkele cafés bezochten.

1947. "Vekaansie en kërmes tegeliék"
Mène, Frans, Bèr, Mathieu. Op het paard: Er, Nic, Zjéf.

Trouwfoto van Mène en Math van Thoor. Voorste rij: Zjèf van Thoor, Lies Houben (Van Thoor), Zjeng van Thoor, Sjtien Roosen (Van Thoor), Math van Thoor, Mène, Mathieu, Nèt, Bèr van Thoor. 2e Rij: Bèr Brouwers, Lies van den Boorn (Brouwers), Gilles Spronck, Berb van den Boorn (Spronck), Bar van Thoor, Mlet, Rina Dassen (Peters), Frans, Marcel, José Bosch (Van den Boorn), Jean. Achterste rij: Bèr, Sjtien Brouwers, Pierre Bessems, Fien Spronck (Bessems), Nèt Beuken (Dodemont), Marie Duysens (Van Thoor), Zjeng Dodemont, Tiny Schreurs (Van den Boorn), Jean, Nic, Er, Corrie Dassen (Nelissen), Zjèf, Mène Dassen (Brouwers), Mieke Dassen (Pinckaers).

Om 10 uur 's avonds (ook op vastenavond) was overal het licht uit en deed men krachten op voor de volgende werkdag.

Op mijn vraag of men ook vakantie kende schudde hij het hoofd. "Als wij vroeger met een groep in het veld aan het werken waren, zag je overal om je heen groepen mensen aan het werk. Als dan de koffie werd gebracht, met heerlijke boterhammen met ham, gebraden gehakt of kaas en vaak ook nog vlaai, dat was het vakantie en kermis tegelijk. Overal zag je dan mensen zitten eten, lachen en vaak hoorde je ze ook nog zingen. Als een boer veel hulpkrachten aan het werk had, werd er wel eens een klein vat bier gekocht (van 50 liter). Dat kostte dan wel f3,- maar er werd dan ook niet meer naar de klok gekeken, en doorgewerkt tot de hele oogst in de schuur zat. Nu zie je

1955. Opa en oma met hun eerste kleinkind Carine.

Mathieu met wandelstok en pet.

1980. Mathieu en Eric (van Zjêf), majoor van de kleine schutterij. ('t Mejeurke mêt de mejoor).

geen mensen meer in het veld, alleen nog heel grote machines, die nog voor ze betaald zijn alweer vervangen moeten worden door nog grotere". Mathieu zag dat met lede ogen aan. Men leefde van de hand in de tand. Toch was er nu welvaart voor iedereen en hij geloofde niet dat dit kon blijven duren. In zijn lange leven had hij steeds gezien dat na vette ook weer magere jaren kwamen en dat stond bovendien ook in de Bijbel.

90 Jaar ! Voor: José Willigers, Mathieu, Nêt.

Droevige gebeurtenissen bleven Mathieu en Nêt niet gespaard. In 1930, twee dagen na zijn geboorte overleed hun zontje Zjêf, tweelingbroer van Bér. In 1935 kwam dochter Mieteke, zeven jaar oud, ziek uit school en overleed dezelfde dag in het ziekenhuis in Maastricht. Ook het overlijden van hun volwassen zonen Frans in 1973 en Bér in 1976 kwamen hard aan. Natuurlijk waren er de nodige feesten te vieren. De diverse huwelijken van hun kinderen en hun 50 jarig huwelijksfeest, waar de harmonie voor uittrok. Het feest werd gevierd in de zaal van café de Molen bij Zjêf van Door. De negentigste verjaardag van Matthieu werd ook uitgebreid gevierd. Behalve de harmonie kwam ook de volledige schutterij in uniform zijn feest opluisteren.

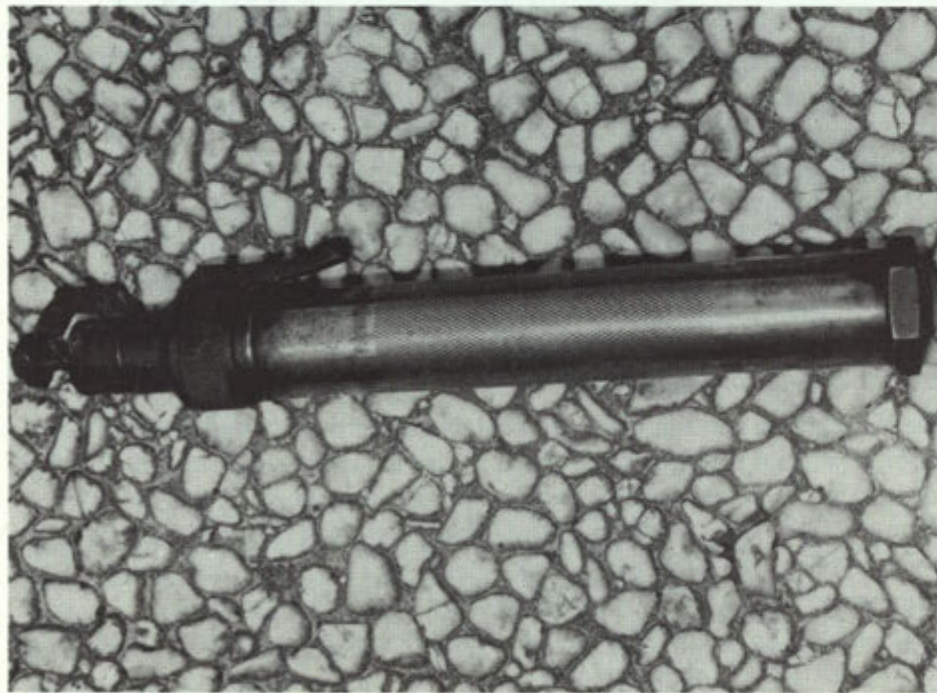
De laatste jaren van zijn leven zag je Mathieu met pet en wandelstok bij het poortje van zijn boerderij staan of een stukje de "Lèimsjtraot" af lopen tot aan de bakkerij van Door om eens te kijken wat er allemaal gebeurde. Op 12 februari 1985 waren Mathieu en Nêt 60 jaar getrouwd. Maar Mathieu was te moe om dit nog te vieren.

Hij overleed op 25 juli 1985, twee maanden na zijn vijftennegentigste verjaardag. Zijn vrouw Nêt overleefde hem nog ruim 8 jaren en overleed op 22 oktober 1993 in de leeftijd van 94 jaar.

Wallie van de Weerd

Wat maog 't ziën ?

Het afgebeelde voorwerp in het vorige nummer leverde geen reactie op. Niet zo vreemd, want dit gereedschap is minder bekend omdat het gebruikt werd bij het maken van "kerräojer". Wagenmaker was een niet alledaags beroep. De houten spaken werden vergaard in een aantal gebogen stukken velg. Men moest hard trekken om de spaak voor de inkeping te krijgen en met behulp van dit werktuig, werd de trekkracht aanzienlijk vergroot. Helaas deze keer geen winnaar. Wellicht de volgende maal? We hebben weer een voorwerp. Wat maog 't ziën ? Even een briefje naar Postbus 36 6247 Z.G. Gronsveld.

Nieuwe aanwinsten

Het was even rustig, maar de afgelopen maanden werd onze collectie aanzienlijk uitgebreid. Te veel om iedere schenker te vermelden, maar noemenswaardig is toch dat Lor Doyen een hele verzameling beitels en gutsen schonk, afkomstig gereedschap van zijn vader (Bér van Graatsje).

Heel bijzonder is wel de nis voor het Mariabeeldje van de familie Naus - Schiepers die leefde van 1859 tot 1939 en van beroep timmerman was. Het is een heel merkwaardig bouwsel. Het werd gemaakt van knoestige takken van de kerseboom. Door deze takken te stapelen onstond deze unieke creatie. Een foto waard.

Bedankt voor alle giften. Wij zijn er blij mee.

John van de Weerd

Copyright Stichting Gruetes.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsvelt. Tel. 043-408 / 4081575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 043-4081662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door f 22,50 over te maken op Rabobank Gronsvelt,
rek.nr. 11 75 15 000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Gruetes. Losse nummers f 6,75.

